

Presenting a Model for Development of Nature Tourism in Iran Country

Rahim Bazgir

PhD Student, Department of Business Management, Hamadan Branch, Islamic Azad University, Hamadan, Iran

Farshid Namamian*

Assistant Professor, Department of Business Management, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Alireza Islambolchi

Assistant Professor, Department of Public Administration, Hamadan Branch, Islamic Azad University, Hamadan, Iran

Ruhollah Sohrabi

Assistant Professor of Production and Operations Management, Department of Accounting, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu Ali Sina University, Hamadan, Iran

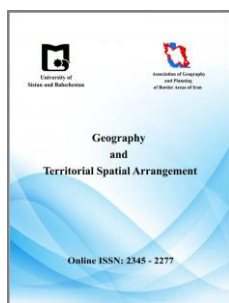

Bazgir, R & Namamian, F & Islambolchi, A & Sohrabi, R (2021). [Presenting a Model for Development of Nature Tourism in Iran Country]. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 11 (38), 39-62.

doi: <http://dx.doi.org/10.22111/GAIJ.2021.6038>

Received:20/08/2020

Accepted:21/12/2020

ABSTRACT

Tourism development is effective in economic growth and Gross National Product (GNP) of countries. Nature tourism is one of the branches of the tourism industry, That Revenue from it has provided an opportunity for tourist areas to protect natural resources and biodiversity. Nature tourism in Iran has a high capacity for growth and development due to its unique climatic and natural conditions and very attractive natural areas. This study aims to determine the pattern of development of nature tourism in Iran. The main research tool was in-depth semi-structured interviews with experts in the field of study. By the method of grounded theory, causal, contextual, intervening factors, strategies and consequences of ecotourism development in Iran are classified into six main categories and 19 sub-categories. The results show that the pattern of nature tourism development in Iran is composed of these factors: causal categories (existence of Nature tourism attractions, expansion of Nature tourism demand, cultural diversity, climatic diversity) Which focuses on the central phenomenon, namely the development of nature tourism (economic productivity, Nature tourism, balanced development of urban and rural areas, sustainable development of ecotourism) Affect ; Underlying factors (participation of tourism stakeholders, protection and conservation of natural resources, special education and research on nature tourism); Interfering factors (safety and security of natural areas, public and private sector investment, government support for nature tourism, negative external propaganda) that affect strategies; Strategies are(promoting ecotourism culture, balanced exploitation of ecotourism areas, integrated management of ecotourism marketing, efficiency of ecotourism management, development of ecotourism infrastructure, diversification of ecotourism activities focusing on environmental features); Consequences (socio-cultural development, economic development, damage to natural resources) that result from the use of ecotourism development strategies.

Keywords:

Model, Development, Nature Tourism, Iran

Copyright©2021, Geography and Territorial Spatial Arrangement. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract

1- Introduction

Tourism development has positive effects on local economy and GDP growth of countries (Dabidwal et

al., 2019: 154). One of the interests of this industry is that the arrival of tourists covers the need for foreign currency; It therefore helps to improve the balance of payments deficit. The development of the tourism industry is of great importance for developing countries, which face problems such as unemployment, limited foreign exchange resources and a single-product economy. Ecotourism is one of the branches of tourism industry that has become an

*Corresponding Author: Farshid Namamian

E-mail: farshidnamamian@gmail.com

important economic activity in natural areas around the world. The proceeds provide an opportunity for tourist areas to conserve natural resources and biodiversity (Sniman and Bryker, 2019: 706). Iran, with its special geostrategic position, climatic conditions and unique natural attractions, can be one of the world's nature tourism hubs.

2- Study Area

Due to the capacity of unique natural attractions in Iran, this article has been done to provide the development of nature modeling in Iran

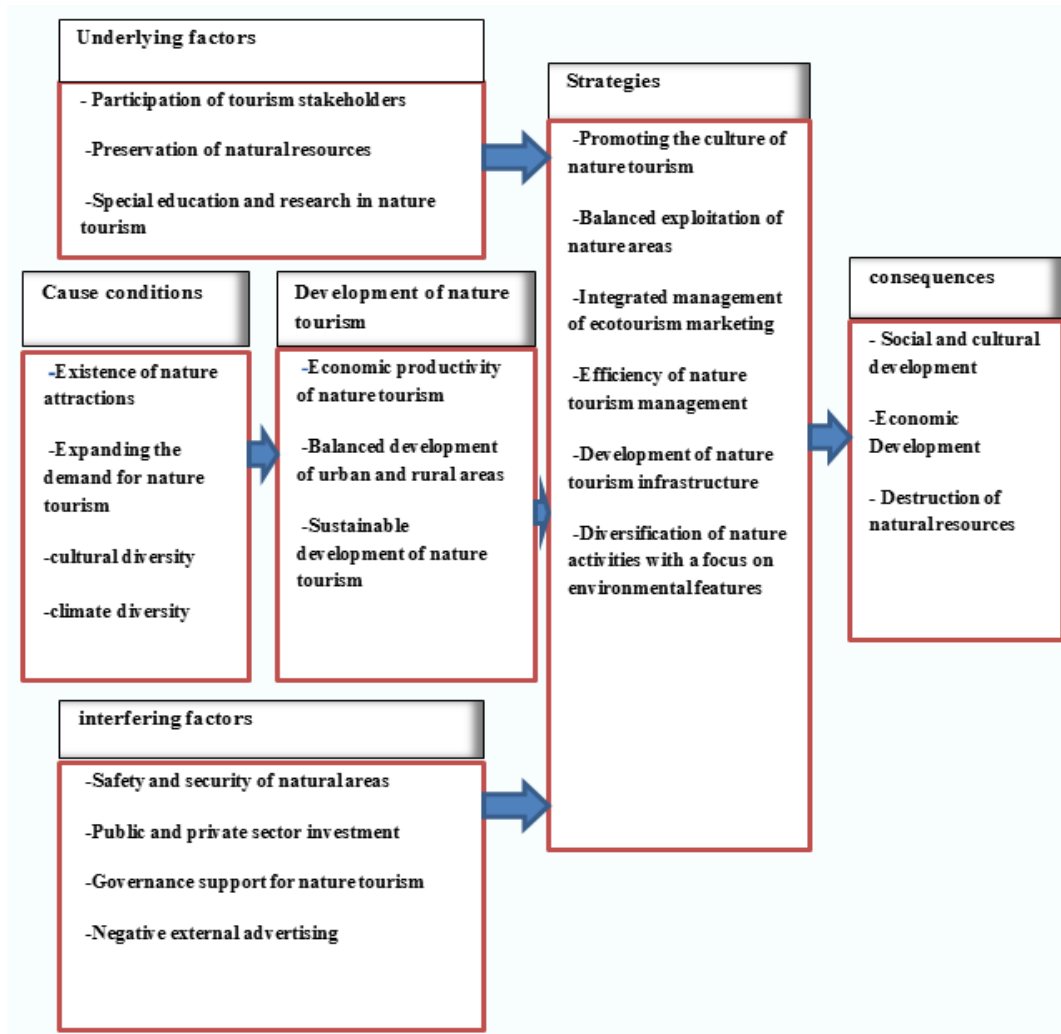
3- Material and Methods

This study aims to provide a model for the development of nature tourism in Iran. For this purpose, the qualitative research method and specifically in the construction of the theory, the

data theory of the foundation has been used. The statistical population includes nature tourism experts and tour operators throughout Iran who have experience and expertise in this field of nature tourism. In this research, theoretical sampling method has been used. In this study, the data were saturated in interview number 16. Participants in this study are from different provinces of the country who have knowledge, experience and executive responsibility in the field of nature tourism, which have been introduced by experts to participate in this study.

4- Result and Discussion

The final model of the research is presented by analyzing the data based on the data theory method, especially the systematic model of Strauss and Corbin.

5- Conclusion

Nature tourism in Iran with unique climatic and natural conditions and very attractive natural areas has a high capacity for growth and development. The researches have been done in part on the development of nature tourism in Iran and a comprehensive model for the development of nature tourism in Iran has not been presented. For this reason, this research has been done with the aim of determining the pattern of nature tourism development in Iran, using the data theory of the foundation. Open, axial and selective coding was used to analyze the data. After defining the categories and forming a communication and pivotal network between them, "Iran's ecotourism development" has been selected as the main category and other categories have been linked to it. Explaining the research model, it was found that causal conditions affect the central phenomenon of "ecotourism development". The central phenomenon, contextual conditions and intervening factors affect the strategies and the consequences of the development of ecotourism are effective strategies. Causal categories (existence of nature attractions, expansion of demand for nature tourism, cultural diversity, climatic diversity) that affect the central phenomenon, namely the development of nature tourism (economic efficiency of nature tourism, balanced development of urban and rural areas, sustainable development of nature tourism) ; Underlying factors (participation of tourism stakeholders, protection and conservation of natural resources, special education and research on nature tourism); Interfering factors (safety and security of natural areas, public and private investment, government support for nature tourism, negative foreign propaganda) that affect strategies; Strategies are: promoting ecotourism culture, balanced exploitation of ecotourism areas, integrated management of ecotourism marketing, efficiency of ecotourism management, development of ecotourism infrastructure, diversification of ecotourism activities focusing on environmental features); Consequences (socio-cultural development, economic development, damage to natural resources) that result from the use of ecotourism development strategies.

Keywords: Model, Development, Nature Tourism, Iran.

6- References (Persian)

Amin Bidakhti, Ali Akbar; Jafari, Sakineh; Farhadi, Vahidreza. (2014). The Relationship between Social Belonging and Social Participation with Tourism Development: Sustainable: The Mediating Role of Perceived Effects, Quarterly

Journal of Tourism Management Studies, Allameh Tabatabaie University, Year 8, No. 26, pp. 23-2.

https://tms.atu.ac.ir/article_1343_47d271b97bcfdec8c147407e54696864.pdf

Barry, Masoumeh; Firoozmand, Maral; Hashempoor, Fahima. (2016). Investigating the Analysis of Economic Impacts of Urban Tourism from the Perspective of Citizens, Journal of Geographical Sciences, Islamic Azad University, Mashhad Branch, Volume 12, Number 24, pp. 55-40.

http://geographic.sinaweb.net/article_528056.html

Panahi, Hussein; Nasibparast, Sima. (2018). Determinants of tourism development in developing countries: Bayesian econometric approach, Geographical Journal of Tourism Space, Islamic Azad University, Malayer Branch, Volume 7, Number 26, 58-43.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=359057>

Pouya, Abedin; Irandoost, Mansour; Sultanpanah, Hirsch; Shafei, Reza (1398). Designing a Marketing Model Based on Customer Experience in Nature Tourism in Kurdistan Province, Quarterly Journal of Tourism and Development, Iranian Scientific Tourism Association, Year 8, Issue 3, pp. 69-45.

http://www.itsairanj.ir/article_96155.html

Torabi, Zabihullah; Rezvani, Mohammad Reza; Badri, Seyed Ali (1399). Living experience of the poor in selected villages in the east of Semnan province to participate in activities related to nature tourism, Quarterly Journal of Rural Research, University of Tehran, Volume 11, Number 3.

<https://jrur.ut.ac.ir/?action=article&au>

Taqwa, Mehdi; Safaei, Pouyan; Kord Adele. (2018). Investigating the effects of tourism growth on GDP, Quarterly Journal of Applied Economics, Islamic Azad University, Tehran Science and Research Branch, Volume 8, Number 27, pp. 58-50.

http://jae.srbiau.ac.ir/article_14062.html

Jahangir, Mohammad Hussein; Fakoor, Mohammad Hossein. (2019). Evaluation and analysis of the state of nature tourism industry in urban parks (Case study of Mashhad Sun Park), Quarterly Journal of Environmental Science and Technology, Islamic Azad University, Research Sciences Branch, Volume 21, Number 12, pp. 196-181 .

<http://jest.srbiau.ac.ir/article15252.html>

Danaeifard, Hassan, Alwani; Sayyed Mehdi; Adel Azar. (2011). Qualitative research methodology in management: a comprehensive approach, Tehran Saffar Publishing Institute, fourth edition.

<https://www.gisoom.com/book/1740987>

Rezaei, Mahdieh; Shabbiri, Seyed Mohammad (2017). The effect of using social networks on promoting environmentally friendly tourism behavior, Journal of Tourism Planning and Development, Mazandaran University, Year 6, No. 12, pp. 53-25.

http://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_1527.html

Rezvani, Mohammad Reza; Jamshidi, Masoumeh. (2019). Semantic Reconstruction of the Most Important Issues of Residents of Neighboring Areas of Nowruz Tourism Accommodation Sites, Quarterly Journal of Tourism and Development, Iranian Scientific Tourism Association, Year 8, Number 3, pp. 89-70.

<https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789/111735>

Satin, W. Flip. (2014). An Introduction to the Sociology of the Environment, translated by Sadegh Salehi. Tehran: Samat Publications.

<https://www.gisoom.com/book/11451379/>

Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization. (1395).

chtn.ir/news/1395021431

Sarkhoshsara, Ali; Nasrallah, Khadijeh; Azerbaijani, Karim. (2018). Analysis and Review of the Relationship between Revenues and Expenditures of Tourism Sector with Economic Growth, Tourism and Development Quarterly, Iranian Scientific Association of Tourism, Seventh Year, No. 3, pp. 24-1.

http://www.itsairanj.ir/article_81138.html

Soleimani Moghadam Mohammad; Islami, Qasim (2011). The Role of Residential Infrastructure in Tourism Activities in Rasht, Journal of Planning Studies for Human Settlements, Islamic Azad University, Rasht Branch, Volume 6, Number 17, pp. 115-105.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_519123.html

Shaterian, Mohsen; Gholami Yousef; Mir Mohammadi, Mohammad (2016). Evaluation of indicators of sustainable urban tourism development (Case study: Kashan city), Journal of Applied Research in Geographical Sciences, Kharazmi University, No. 46, pp. 214-195.

https://jgs.khu.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-133-1&slc_lang=en&sid=1

Saffar Heydari, Hojjat, Saeed (2019). Cognitive phenomenological reflection on the relationship between nature tourism and environmental degradation: with emphasis on the ideas of Heidegger's philosophy, Journal of Tourism Planning and Development, Mazandaran University, No. 28, pp. 32-8.

http://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_2266.html

Movahed, Ali; Kohzadi, Salar; Abedinzadeh, Farimah. (2014). Ecotourism development strategies of Kurdistan province using SWAT and QSPM model, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, Kharazmi University, Fourteenth Year, No. 32, pp. 204-181.

<http://ensani.ir/file/download/article/2014082610342-2-9495-221>

Nekouei Naeini, Seyed Ali, Ghanbari, Yousef; Electric, Hamid. (2016). Assessing the Sustainability of Existing Operating Systems in the Agricultural Sector of Isfahan Province, Journal of Geography and Environmental Sustainability, Razi University, Volume 6, Number 20, pp. 53-39.

https://ges.razi.ac.ir/article_630.html

Newman, William Lawrence. (2014). Social Research Methods, Qualitative and Quantitative Approaches, translated by Hassan Danaei-Fard and Hossein Kazemi, Volume One. Tehran: Mehraban Book Institute, third edition.

<https://www.gisoom.com/book/11266293>

Waresi, Hamid Reza; Taqvae, Massoud; Shahivandi, Ahmad (2011). An Analysis of the State of Tourism Infrastructure in Isfahan (with Emphasis on Hotels), Journal of Geography and Environmental Planning, University of Isfahan, Volume 22, Number 4, pp. 112-91.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=>

Yousefi Shahir, Haniyeh; Bagheri, Karim; Hosseinzadeh Dalir, Karim. (1391). Evaluation of tourism infrastructure with emphasis on historical axes, Tourism Space Quarterly, Islamic Azad University, M. Branch.

<https://www.sid.ir/fa/journal/JournalListPaper.aspx?ID=53678>

7- References (English)

- Alamäki,Ari, Pesonen,Juho, Dirin,Amir(2019) Triggering effects of mobile video marketing in nature tourism: Media richness perspective, Information Processing & Management, Volume 56, Issue 3, Pages 756-770.
<https://doi.org/10.1016/j.ipm.2019.01.003>
- Baric, D. Anic, P. Bedoya, A.M. (2016). Segmenting protected area visitors by activities: a case study in Paklenica National Park, Croatia, European Journal of Tourism Research, Vol. 13, pp. 103-121.
<https://ejtr.vumk.eu/index.php/about/article/view/234>
- BENDER, N. A., CROSBIE, K., & LYNCH, H. J. (2016). PATTERNS OF TOURISM IN THE ANTARCTIC PENINSULA REGION: A 20-YEAR ANALYSIS. ANTARCTIC SCIENCE, 28(03), 194-203.
<https://doi.org/10.1017/S0954102016000031>
- Bowers, J. (2016). Developing sustainable tourism through ecomuseology: A case study in the rupununi region of Guyana. Journal of Sustainable Tourism, 24(5), 758–782.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09669582.2015.1085867>
- Bressolles, G., & Lang, G. (2019). KPIs for performance measurement of e-fulfillment systems in multi-channel retailing: An 12 exploratory study. International Journal of Retail and Distribution Management. <https://doi.org/10.1108/IJRDM-10-2017-0259>
- Campbell. Marnie L. Kinslow. Amber (2016) Human health impacts from litter on beaches and associated perceptions: A case study of ‘clean’ Tasmanian beaches. Ocean & Coastal Management VOL126: PP 22-30.
[DOI: 10.1016/j.ocecoaman.2016.04.002](https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2016.04.002)
- Dabeedooal,Y. J.Dindoyal , V. Allam, Z. Jones,D. S .(2019). Smart Tourism as a Pillar for Sustainable Urban Development: An Alternate Smart City Strategy from Mauritius, Smart Cities, 2(2019): 153–162, retrieved from.
<https://doi.org/10.3390/smartcities2020011>.
- Dubea,K. Nhamob, G.(2020). Evidence and impact of climate change on South African national parks. Potential implications for tourism in the Kruger National Park, Environmental Development, vol 33,pp1-33.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211464519300363>.
- Erkki, Mäntymaa.Liisa, Tyrväinen.Artti, Juutinen.Mikko, Kurttila.(2019).Importance of forest landscape quality for companies operating in naturetourism areas, Contents lists available at ScienceDirect Land Use Policy .
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837718315898>
- Heidegger, M.(1977). The Question Concerning Technology and Other Essays, Trans. By William Lovitt. New York. Harper & Row Publisher.
<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP866/%CE%A%the%20Question%20Concerning%20Technology%20and%20Other%20Essays.pdf>
- Lee, J. (2001). A grounded theory: integration and internalization in ERP adoption and use.
<https://digitalcommons.unl.edu/dissertations/AAI3016318/>
- Lellotery YH.Mahulete , Seipalla, B. (2020).THE COMMUNITIES ROLES WITHIN DEVELOPMENT OF NATURE TOURISM OBJECT LAKE NINIFALA ON PILIANA VILLAGE, ON CENTRAL MALUKU REGENCY. JURNAL HUTAN PULAU-PULAU KECIL, 4(1), 52-63.
<https://doi.org/10.30598/jhppk.2020.4.1.52>
- Libo Yan, (2018) "Origins of nature tourism in imperial China", Journal of Tourism Futures, Vol. 4 Issue: 3, pp.265-274.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JTF-04-2018-0016/full/html>
- Manuj, I., Pohlen, T., (2012). A reviewer's guide to the grounded theory methodology in logistics and supply chain management research. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, Pp 784-803.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/09600031211269758/full/html>
- Margaryan, L., 2018. Nature as a commercial setting: the case of nature-based tourism providers in Sweden. Curr. Issues Tour. 21, 1,893–1,911.
<https://doi.org/10.1080/13683500.2016.1232378>.
- Marion, J. L., Leung, Y. F., Eagleston, H., & Burroughs, K. (2016). A review and synthesis of recreation ecology research findings on visitor

- impacts to wilderness and protected natural areas. *Journal of Forestry*, 114(3), 352–362 .
<https://www.researchgate.net/publication/303730527>
- Min Gon Chung, Thomas Dietz, Jianguo Liu(2018)Global relationships between biodiversity and nature-based tourism in protected areas. *Ecosystem Services*, Elsevier, vol. 34(PA), pages 11-23.
[DOI: 10.1016/j.ecoser.2018.09.004](https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2018.09.004)
- Munoz, Vera Hausner, Greg Brown, Claire Runge, Per Fauchald. (2019). Identifying spatial overlap in the values of locals, domestic- and international tourists to protected areas. *Tourism Management*, vol71, pp 59–271.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517718301705>
- Ogechi, Adeola. Olaniyi, Evans . (2019) ICT, infrastructure, and tourism development in Africa, *Tourism Economics*.vol 26,pp 1–18.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354816619827712>
- Ramyar, Meysam, Asadi Amiri, Tahmineh, Momeni, Omekolsoum, Ghasemi, Mohammad Jafar, Zaheer, Zia Ur Rahman (2020) Tourists' Perspective on Ecotourism Infrastructures in Mazandaran Province of Iran, *Journal of Humanities and Social Sciences Studies (JHSS)* pp 109-118.
<https://www.researchgate.net/publication/341762886>
- Rini Hidayati, Sudaryono, Djoko Wijono, Budi Prayitno.(2015). Tourism development of historical riverbanks in Jatnom Village. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 227 . 650 – 655.
- Safira, T. M. Basuni, S. Kosmaryandi, N. (2020) Visitor satisfaction and performance evaluation of nature tourism in Gunung Bunder Camp, Gunung Halimun Salak National Park, West Java. *Journal article : Media Konservasi* Vol.25 No.1 pp.55-63.
<https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/20203314343>
- Schild, R. (2019). Outdoor recreationists as advocates, stewards, and managers of natural resources. *Environmental Management* 63(6).
<https://link.springer.com/article/10.1007/s00267-019-01151-0>
- Snyman, S.; Bricker, K.S.(2019) Living on the edge: Benefit-sharing from protected area tourism. *Journal of Sustainable Tourism* 24(10):1480-1481.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669582.2019.1615496>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*.
<https://us.sagepub.com/en-us/nam/basics-of-qualitative-research/book235578>
- Tang, Z.(2015). An integrated approach to evaluating the coupling coordination between tourism and the environment. *Tourism Manage.* 46, 11–19.
[DOI: 10.1016/j.tourman.2014.06.001](https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.06.001)
- Valeriani, Devi, Susi Wardhani, Rulyanti, Yuliana Dalimunthe, Desy, Hartini, Fitra, Reeve, David. (2020). Infrastructure Readiness to Support Sustainable Tourism Destinations in Bangka Belitung Islands, *International Journal of Applied Sciences in Tourism and Events* ISSN: 2580-5592, Vol 4, No 1, 2020, pp 12-24.
<https://www.researchgate.net/publication/342675325>
- Zeng, Yuxi., Zhong, Linsheng. (2020). Identifying conflicts tendency between nature-based tourism development and ecological protection in China, *Ecological Indicators* Volume 109, Pp1-22.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1470160X1930785X>

ارائه الگوی توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران*

رحیم بازگیر (دانشجوی دکتری، گروه مدیریت بازرگانی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران)

فرشید نمایان** (استادیار گروه مدیریت بازرگانی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران)

علیرضا اسلامبولچی (استادیار، گروه مدیریت دولتی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران)

روح‌اله سهرابی (استادیار مدیریت تولید و عملیات، گروه حسابداری، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران)

چکیده

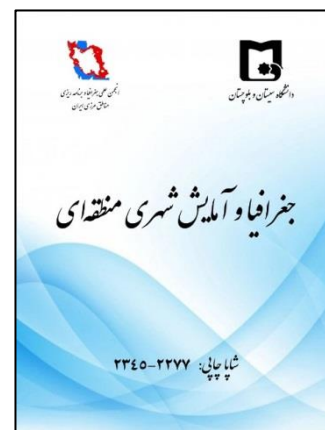
توسعه گردشگری بر رشد اقتصادی و تولید ناخالص ملی کشورها مؤثر است. طبیعت‌گردی از شاخه‌های صنعت گردشگری است که درآمد حاصل از آن، فرصتی برای مناطق گردشگری به‌منظور حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی فراهم آورده است. طبیعت‌گردی در ایران با دارا بودن شرایط اقلیمی و طبیعی کم‌نظیر و مناطق بسیار جذاب طبیعی، از ظرفیت بالایی برای رشد و توسعه برخوردار است. این پژوهش با هدف تعیین الگوی توسعه طبیعت‌گردی ایران صورت گرفته است. ابزار اصلی پژوهش، مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته با افراد متخصص در حیطه موضوع مورد مطالعه بود. با استفاده از نظریه داده‌بنیاد، عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران در شش مقوله اصلی و ۱۹ مقوله فرعی طبقه‌بندی شده است. نتایج نشان می‌دهد که الگوی توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران از این عوامل تشکیل شده است: مقوله‌های علی (وجود جاذبه‌های طبیعت‌گردی، گسترش تقاضای طبیعت‌گردی، تنوع فرهنگی، تنوع اقلیمی) که بر پدیده محوری، یعنی توسعه طبیعت‌گردی (بهره‌وری اقتصادی طبیعت‌گردی، توسعه متوازن مناطق شهری و روستایی، توسعه پایدار طبیعت‌گردی) تأثیر می‌گذارند؛ عوامل زمینه‌ای (مشارکت ذی‌نفعان گردشگری، حفاظت و نگهداری از منابع طبیعی، آموزش و پژوهش ویژه طبیعت‌گردی)؛ عوامل مداخله‌گر (ایمنی و امنیت مناطق طبیعی، سرمایه‌گذاری دولتی و بخش خصوصی، پشتیبانی حاکمیت از طبیعت‌گردی، تبلیغات منفی خارجی) که بر راهبردها اثرگذارند؛ راهبردها (ترویج فرهنگ طبیعت‌گردی، بهره‌برداری متوازن از مناطق طبیعت‌گردی، مدیریت یکپارچه بازاریابی طبیعت‌گردی، کارآمدسازی مدیریت طبیعت‌گردی، توسعه زیرساخت‌های طبیعت‌گردی، متنوع‌سازی فعالیت‌های طبیعت‌گردی با تمرکز بر ویژگی‌های محیطی) هستند؛ پیامدها (توسعه اجتماعی-فرهنگی، توسعه اقتصادی آسیب‌رسانی منابع طبیعی) که ناشی از به‌کارگیری راهبردهای توسعه طبیعت‌گردی هستند.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۳۰ مرداد ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ادی ۱۳۹۹

صفحات: ۶۲-۳۹

کلید واژه‌ها:

الگو، توسعه، طبیعت‌گردی، ایران.

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری با عنوان «مدل توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران» با همکاری نویسندگان است.

** نویسنده مسئول: دکتر فرشید نمایان

پست الکترونیک: farshidnamamian@gmail.com

مقدمه

که وارد ایران می‌شوند، فقط ۲.۵ درصد از آن‌ها به قصد طبیعت گردی سفر می‌کنند (پویا و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۶). این در حالی است که ایران جزو پنج کشوری است که دارای بیشترین تنوع طبیعی و آب‌وهوایی (براری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۱) و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی هستند (موحد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۲). با این وجود تا سال ۱۳۹۸ این کشور تنها توانسته‌است موفق به ثبت ۲۲ میراث فرهنگی و تنها دو میراث طبیعی کویر لوت و جنگل‌های هیرکانی در سازمان جهانی یونسکو شود (وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری)؛ بنابراین کشور ایران با داشتن پتانسیل‌های فراوان در زمینه طبیعت گردی، هنوز نتوانسته‌است جایگاه واقعی خود را در این صنعت به دست آورد (سرخوشسرا و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). با توجه به وابستگی ایران به درآمدهای حاصل از نفت و پایان‌پذیری این منبع و لزوم تجدیدنظر در وابستگی به آن، تلاش برای به‌کارگیری منابع جایگزین، به‌منظور رهایی از اقتصاد تک‌محصولی، بیش‌ازپیش در کشور احساس می‌شود؛ به‌همین دلیل به‌منظور بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌های طبیعت گردی کشور ایران، مطالعه و بررسی‌های دقیق، ضروری به‌نظر می‌رسد. هرچند مطالعاتی در این زمینه صورت گرفته‌است، ولی این مطالعات با تمرکز بخشی و جزئی به موضوع پرداخته‌اند و الگوی جامع توسعه طبیعت گردی ایران ارائه نشده‌است؛ بنابراین این پژوهش به‌دنبال پاسخ سوالات زیر است.

پرسش اصلی: الگوی توسعه طبیعت گردی ایران چگونه است؟

پرسش‌های فرعی:

عوامل زمینه‌ای توسعه طبیعت گردی کشور ایران کدام‌اند؟

شرایط علی توسعه طبیعت گردی کشور ایران کدام‌اند؟

راهبردهای توسعه طبیعت گردی کشور ایران کدام‌اند؟

توسعه گردشگری، اثرات مثبتی بر روی اقتصاد محلی و رشد تولید ناخالص داخلی ملی کشورها دارد (دابیدوال^۱ و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۵۴). از منافع این صنعت این است که ورود گردشگران، نیازمندی ارز خارجی را پوشش می‌دهد؛ از این‌رو به بهبود کسری تراز پرداخت کمک می‌کند. توسعه صنعت گردشگری برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی چون بیکاری، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک‌محصولی مواجه‌اند، از اهمیت زیادی برخوردار است. اشتغال‌زایی این صنعت به‌گونه‌ای است که هم کارگران ساده بدون مهارت و هم صاحبان مهارت‌های گوناگون می‌توانند در این صنعت مشغول به فعالیت شوند (تقوی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۰). طبیعت گردی از شاخه‌های صنعت گردشگری است که به یک فعالیت اقتصادی مهم در مناطق طبیعی سراسر دنیا تبدیل شده‌است. درآمد حاصل از آن فرصتی برای مناطق گردشگری به‌منظور حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی فراهم آورده‌است (اسنیمن و برایکر^۲، ۲۰۱۹: ۷۰۶). همچنین فرصتی برای بهبود شرایط زیست‌محیطی از طریق انتقال تجربیات گردشگران (چایلد^۳، ۲۰۱۹: ۶۳۰)، تغییرات پایدار در محیط طبیعی و اجتماعی به وجود آورده‌است (بندر و دیگران^۴، ۲۰۱۶: ۱۹۶). کشور ایران با موقعیت خاص ژئواستراتژیک، برخورداری از شرایط اقلیمی و جاذبه‌های طبیعی کم‌نظیر، می‌تواند یکی از قطب‌های طبیعت گردی جهان باشد. طبیعت گردی در جهان با رشد سریع دارای سهم بالایی در صنعت گردشگری است و پیش‌بینی می‌شود که در آینده، تعداد زیادی از گردشگران، مربوط به بخش طبیعت گردی باشند. با این حال از مجموع گردشگرانی

1. Dabeedooal
2. Snyman, Bricker
3. Schild
4. Bender et all

عوامل مداخله‌گر در توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران کدام‌اند؟

پیامدهای توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران کدام‌اند؟

ادبیات تحقیق

طبیعت‌گردی، به‌عنوان یکی از گونه‌های منحصربه‌فرد صنعت گردشگری، به یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی در حال رشد این حوزه تبدیل شده‌است و در صورتی که به‌طور جدی مورد توجه قرار گیرد، نقش مهمی در توسعه پایدار محلی خواهد داشت (پویا و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۶). طبیعت‌گردی مستقیماً با محیط طبیعی ارتباط دارد (رضوانی، ۱۳۹۸: ۸۱) و با هدف بهره‌مندی از جذابیت محیط طبیعی، کسب تجارب فردی و تفکر در مناظر و چشم‌اندازها، گل‌ها و جانوران همراه است (بریک و دیگران^۱، ۲۰۱۶: ۱۲۱). این نوع گردشگری وابسته به جذابیت محیط طبیعی است (ارکی^۲ و همکاران، ۲۰۱۹: ۱)؛ به‌طوری‌که کیفیت محیط طبیعی یک عنصر کلیدی در گسترش آن است (مارگارین^۳، ۲۰۱۸: ۸۹۵). مشاهده و ارزیابی تنوع زیستی (ماریون^۴ و همکاران، ۲۰۱۶: ۳۵۴) و احترام به فرهنگ محلی (مانوزا^۵ و همکاران، ۲۰۱۹: ۳) از دیگر ویژگی‌های این نوع گردشگری است.

طبیعت‌گردی در مسیر توسعه

الگوهای نوین توسعه بر بهره‌گیری از تنوع‌های مکانی و فضایی استوار است که زیرساخت‌های موجود در این مناطق می‌تواند به این موضوع کمک کند (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۷)؛ چون زیرساخت‌های طبیعت‌گردی به‌منظور نمایش و درک زیبایی‌های

طبیعی یک منطقه شکل گرفته‌اند و ضمن ایجاد اوقات فراغت برای گردشگر، از منافع عمومی، میراث فرهنگی و ارزش‌های اکولوژیک منطقه صیانت می‌کند (رمیار و همکاران^۶، ۲۰۲۰: ۱۱۱). هنگامی که سفر به یکی از شاخص‌های رضایت گردشگران تبدیل شده‌است، تحقق انتظار از زیرساخت‌های گردشگری باعث افزایش تعداد گردشگرانی می‌شود که به‌طور مکرر به این مناطق سفر می‌کنند (برسولز و لنگ^۷، ۲۰۱۹: ۱۲۵).

همه امکانات اعم از شبکه حمل و نقل و ارتباطات، مراکز اقامتی و پذیرایی، مکان‌های تجاری و تفریحی متنوع که یک گردشگر در زمان سفر خود نیاز دارد، جزو تأسیسات گردشگری هستند. تأسیسات گردشگری عامل اصلی جذب گردشگر نیست، اما نقش مهمی در انگیزه سفر، افزایش ماندگاری و افزایش رضایت گردشگر از یک محیط و جاذبه گردشگری دارد (وارثی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۲). همچنین زیرساخت‌ها یک شبکه از امکانات عمومی مانند بودجه دولتی و سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی هستند که خدمات اساسی را به‌منظور دستیابی به استانداردهای زندگی پشتیبانی می‌کنند (ولریان^۸ و همکاران، ۲۰۲۰: ۲).

اماکن اقامتی از مهم‌ترین مؤلفه‌های زیرساختی در گردشگری و از ارکان اصلی نظام گردشگری هستند که همواره در پایداری و کاهش هزینه‌های گردشگر نقش مهمی دارند (یوسفی‌شهیر، ۱۳۹۱: ۲۶). زیرساخت‌های اقامتی عبارت است از: تسهیلات، ساختار اساسی، تجهیزات و تأسیسات ساخته‌شده که برای کارکرد سیستم اجتماعی و اقتصادی جامعه ضروری است. واحدهای پذیرایی بین‌راهی، رستوران‌ها، دفاتر خدمات مسافرتی، نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری و پارک‌های

1. Baric et al
2. Erkki
3. Margaryan
4. Marion
5. Munoz

6. Ramyar et al
7. Bressolles & Lang
8. Valeriani

اقلیم و توسعه طبیعت‌گردی

علاوه بر توسعه زیرساخت‌های گردشگری، مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و عوامل محیط طبیعی نیز نقش مهمی در توسعه طبیعت‌گردی و جذب گردشگر ایفا می‌کنند؛ زیرا انسان‌ها تمایل دارند در فضاهایی که دارای بیشترین درجه آسایش و امکانات به لحاظ اقلیمی هستند، استقرار یابند. آب‌وهوا به‌عنوان یکی از جنبه‌های مهم رونق‌دهنده یا تضعیف‌کننده گردشگری فضای باز در یک منطقه است که می‌تواند تقاضای گردشگری را تحت تأثیر قرار دهد؛ زیرا منشأ طبیعت‌گردی، بهره‌برداری از فضاهای جغرافیایی و منابع طبیعی است و ارائه کالاها و خدمات گردشگری مبتنی بر مساعدبودن شرایط آب‌وهوایی است؛ بنابراین اقلیم یک معیار مهم در راستای شکل‌گیری مکان‌های گردشگری تلقی می‌شود.

حمایت و پشتیبانی دولت از طبیعت‌گردی

آگاهی دولت از نقش طبیعت‌گردی در توسعه اقتصادی و اجتماعی، موجب تغییر نگاه به این شاخه از گردشگری و حمایت از آن شده است و در این جهت، به منظور سازماندهی امور طبیعت‌گردی، نسبت به تشکیل سازمان‌های تخصصی و تعیین مسئولیت‌های آنان گام‌های مؤثری برداشته است. دولت همچنین با تدوین چارچوب‌های نظارتی و تعیین خط‌مشی‌های توسعه ملی و تسهیل کردن الزامات بوروکراتیک، زمینه گسترش طبیعت‌گردی را فراهم کرده است؛ در این راستا، در اجرای بند (ه)، ماده (۳) و (۵) آیین‌نامه کمیته ملی طبیعت‌گردی مصوبه ۲۷۳۱۵ ت ۳۳۵۳۶ تاریخ ۱۳۸۴/۵/۵ هیئت محترم وزیران، سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با همکاری سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست، نسبت به تنظیم مقررات و ضوابط سرمایه‌گذاری در مناطق طبیعت‌گردی اقدامات مؤثری

عمومی از دیگر زیرساخت‌های طبیعت‌گردی هستند که برای تأمین خدمات گردشگران دارای اهمیت هستند (سلیمانی‌مقدم و اسلامی، ۱۳۹۰: ۲۴۸). از دیگر عناصر تسهیل‌کننده دسترسی به اماکن تفریحی، زیرساخت‌های حمل‌ونقل بوده که شامل جاده‌ها، راه‌آهن، بنادر و فرودگاه‌ها و بخش جدایی‌ناپذیری از بسته گردشگری یک کشور هستند. مطالعات نشان می‌دهد که زیرساخت‌های حمل‌ونقل عاملی در تقاضا برای سفرهای بین‌المللی هستند (اوجی^۱ و همکاران، ۲۰۱۸: ۳)؛ بنابراین دسترسی بهتر به بازارها، باعث افزایش رقابت در بین عرضه‌کنندگان خدمات به‌منظور ارائه بهتر خدمات، تحریک سطح تولید و توسعه فعالیت‌های جدید اقتصادی می‌شود؛ بنابراین زمینه رشد سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتری در منطقه خواهد شد؛ براین اساس ساخت‌وساز و بهبود عملکرد زیرساخت‌های حمل‌ونقل برای ترویج همکاری‌های منطقه‌ای گردشگری مؤثر است.

حفاظت از منابع طبیعت‌گردی

توسعه طبیعت‌گردی مستلزم حفاظت از منابع زیست‌محیطی و جاذبه‌های طبیعی است، زیرا موفقیت این نوع گردشگری مبتنی بر نگاه پایدار به آن است (راینی^۲ و همکاران، ۲۰۱۵: ۴۳). از طرفی شرط اساسی برای استفاده پایدار از طبیعت‌گردی، رعایت ظرفیت منابع طبیعی، تحلیل و سنجش پایداری و تعیین ظرفیت آن‌ها است؛ زیرا تحلیل پایداری، مبنا و معیاری عقلایی برای تعیین استانداردهای محیطی است و میزان بهره‌برداری از منابع را تعیین و کنترل می‌کند (نکویی نائینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۰).

1. Ogechi
2. Rini

انجام داده‌اند؛ به طوری که ضمن تعیین مسئولیت‌ها و وظایف هرکدام از ارگان‌ها و دستگاه‌های اجرایی، درباره نحوه ایجاد تأسیسات و امکانات اقامتی با حفظ ملاحظات زیست محیطی، چگونگی ارائه خدمات و فعالیت‌های طبیعت‌گردی به گردشگران، اجرای برنامه‌های آموزشی برای جوامع محلی و گردشگران، احیای جاذبه‌های طبیعی تخریب‌شده، اجرای ساخت‌وسازها متناسب با اکوسیستم هر منطقه و نحوه اعطای مجوز به طرح‌های گردشگری، تصمیمات مناسبی اتخاذ کرده‌اند (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری).

چالش‌ها و پیامدهای توسعه طبیعت‌گردی

علی‌رغم مزایای فراوان طبیعت‌گردی، حضور بیش از حد گردشگران در یک منطقه گردشگری، ممکن است باعث آسیب‌رسیدن به منابع طبیعی، مشکلات زیست‌محیطی و تغییر بنیان‌های هویتی و فرهنگی جوامع محلی شود، تا آنجایی که این اثرات زیست‌محیطی ناشی از طبیعت‌گردی، به دغدغه اصلی صاحب‌نظران در این حوزه تبدیل شده‌است؛ زیرا کیفیت جاذبه‌های گردشگری طبیعی می‌تواند تحت تأثیر این مشکلات زیست‌محیطی قرار گیرد و توسعه پایدار گردشگری مبتنی بر طبیعت را به خطر اندازد. مشکلات زیست‌محیطی هنگامی رخ می‌دهد که شدت فعالیت گردشگری بیش از ظرفیت حمل‌آکولوژیک مناطق باشد که منجر به تعارض بین توسعه گردشگری مبتنی بر طبیعت و حفاظت از محیط‌زیست شود؛ زیرا توسعه پایدار گردشگری مبتنی بر طبیعت، با حفظ تعادل بین حفاظت از محیط‌زیست و اکوسیستم و مزایای اقتصادی آن محقق خواهد شد. از جمله مشکلات زیست‌محیطی ناشی از توسعه بدون برنامه طبیعت‌گردی، می‌توان به پدیده‌هایی چون فرسودگی خاک، آلودگی آب، ریخت‌وپاش زباله‌ها، آلودگی صوتی،

آلودگی بصری، تغییرات کاربری اراضی، آسیب‌رسانی به بناهای تاریخی، تخریب گیاهان طبیعی، تخریب حیات‌وحش (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۹-۳۰)، مشکلات و آلودگی محیط‌زیست (کمپبل و کینسلو^۱، ۲۰۱۶)، تراکم جمعیت، تخریب منابع طبیعی و فرهنگی (بارز^۲، ۲۰۱۶: ۳) و ازدست‌دادن منابع برگشت‌ناپذیر، رشد بی‌نظمی در میان مردم محلی، درگیری‌ها برای دسترسی به منابع کمیاب، افزایش میزان جرم و جنایت، افزایش قیمت کالاها و خدمات و ازدست‌دادن هویت فرهنگی اشاره کرد. علل این مشکلات را می‌توان به عواملی همچون برنامه‌ریزی غیراصولی در گردشگری، افزایش بیش از حد امکانات گردشگری و مدیریت نامناسب جریان گردشگری نسبت داد (تنگ^۳، ۲۰۱۵: ۳)؛ بنابراین برای جلوگیری از گسترش تخریب طبیعت و حفاظت از منابع موجود، آموزش و آگاه‌سازی مردم برای حفاظت پایدار از منابع طبیعت‌گردی دارای اهمیت است.

به لحاظ روان‌شناختی، ریشه تخریب طبیعت به‌وسیله افراد، متأثر از نوع نگاه انسان‌ها در برخورد با منابع طبیعی است. در این زمینه ساتن (۱۳۹۳) درخصوص نگرش انسان به طبیعت به دو رویکرد اشاره دارد. در دیدگاه اول، انسان قرون‌وسطایی به طبیعت به‌عنوان یک موجود زنده و دارای روح می‌نگرد؛ به‌گونه‌ای که در هنگام حضور در طبیعت بایستی با احتیاط با آن برخورد و از هرگونه آسیب‌رسانی به آن پرهیز کرد. دیدگاه دوم برگرفته از مدرنیته و علم مدرن است که طبیعت را یک شیء یا موجود بدون جنب‌وجوش می‌پندارد و انسان می‌تواند در هر شرایطی از آن بهره‌برداری کند. در این رویکرد خسارت به محیط‌زیست به‌دلیل تحقیقات و کاوش‌های علمی

1. Kinslow
2. Bowers
3. Tang

مواد ارگانیک و غیرزباله‌ای، قیمت مناسب خدمات و سرعت پاسخگویی خدمات‌دهندگان حساس هستند. نتایج حاصل از پژوهش لولری و سیپالا^۴ (۲۰۲۰) به اهمیت نقش جوامع در مدیریت و توسعه اهداف طبیعت‌گردی اشاره دارد؛ به طوری که این جوامع می‌توانند در تأمین امکانات توریستی، مانند ساخت آلچیق، کاشت درختان، پاکیزگی مناطق و ارائه راهنمایی‌های تور شرکت کنند. همچنین به نقش آن‌ها در مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها و ارائه ایده‌ها و نظرات به مدیریت گردشگری اشاره شده است. بازاریابی و تبلیغات، نقش ارزنده‌ای در تحریک مصرف‌کننده تجربه خدمات طبیعت‌گردی دارد؛ بدین منظور نتایج پژوهش آلامکی و همکاران^۵ (۲۰۱۹) نشان می‌دهد که استفاده از رسانه‌های مجازی، مانند موبایل و ارائه برنامه‌های آگاهی‌دهنده، موجب تلاش مصرف‌کنندگان خدمات طبیعت‌گردی در راستای کسب اطلاعات و تغییر رفتار آنان در جهت تجربه طبیعت‌گردی خواهد شد.

نتایج حاصل از پژوهش مین گون چونگ و همکاران^۶ (۲۰۱۸) با عنوان «رابطه بین تنوع زیستی و جهانگردی مبتنی بر طبیعت در مناطق حفاظت‌شده» نشان می‌دهد که طبیعت‌گردی برای تنوع زیستی اهمیت قائل است، به صورتی که گردشگری مبتنی بر طبیعت در مناطقی که بیشترین تنوع زیستی را دارند، گسترده‌تر و قابل‌دسترس‌تر از دیگر مناطق است.

نتایج حاصل از پژوهش یان لیو^۷ (۲۰۱۸) با عنوان «علل توسعه طبیعت‌گردی در چین» نشان می‌دهد که ظهور و توسعه طبیعت‌گردی در کشور چین به چهار عامل، تغییر در سبک زندگی، امید به زندگی، علاقه به

قابل توجه است. درباره دیدگاه و نگرش دوم، هایدگر (۱۹۷۷) اشاره می‌کند که ریشه بحران در محیط‌زیست در دوران مدرنیته، مربوط به تفکر اومانیسیم و نگاه ابزاری به طبیعت است.

پیشینه پژوهش

با جستجوی موضوع مورد مطالعه در پایگاه‌های اطلاعاتی، مشخص شد که پژوهش‌هایی در زمینه طبیعت‌گردی انجام شده است. با توجه به موضوع مورد مطالعه، به نتایج برخی از آن‌ها اشاره شده است.

ژنگ و لینشنگ^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی به درک تعارض بین توسعه گردشگری مبتنی بر طبیعت و حفاظت از محیط‌زیست در کشور چین پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های تعارض بین حساسیت زیست‌محیطی و جذابیت و چشم‌اندازها در مناطق مختلف با هم متفاوت است؛ به طوری که در مناطقی که عمدتاً با مشکلات بیابان‌زدایی، نمک‌زدگی و فرسایش خاک روبه‌رو هستند، این تعارضات بیشتر است.

فعالیت‌های طبیعت‌گردی متأثر از شرایط آب‌وهوایی است. در این رابطه نتایج حاصل از پژوهش دوبه و نامو^۲ (۲۰۲۰) حاکی از آن است که تغییرات آب و هوایی، به‌ویژه خشکسالی، تهدیدی جدی برای تنوع زیستی و به‌تبع آن، کاهش جذابیت مقصد گردشگری و فعالیت‌های طبیعت‌گردی است.

در پژوهش انجام‌شده توسط سافیرا^۳ و همکاران (۲۰۲۰) به منظور سنجش میزان رضایت طبیعت‌گردان از خدمات مبتنی بر فعالیت‌های گردشگری، مشخص شد که بازدیدکنندگان به عواملی همچون دسترسی به رسانه‌های اطلاعاتی، امکانات بهداشتی، دردسترس بودن

4. Lelloltery, & Seipalla

5. Alamaki et al

6. Min Gon Chung

7. Libo Yan

1. Zeng&Linsheng

2. Dube & Nhamo

3. Safira

این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی به دنبال یک الگوی جامع در خصوص طبیعت‌گردی ایران است.

مواد و روش پژوهش

این مطالعه با هدف ارائه الگوی توسعه طبیعت‌گردی ایران انجام شده است؛ برای این منظور از روش پژوهش کیفی و به‌طور خاص، در ساخت نظریه از روش نظریه داده‌بنیاد استفاده شده است. هدف نهایی نظریه داده‌بنیاد، ارائه تبیین‌های جامع نظری درباره پدیده‌های خاص است. در این روش داده‌های حاصل از منابع اطلاعاتی به مجموعه‌ای از کدها، کدهای مشترک به مقوله‌ها و مقوله‌ها به نظریه تبدیل می‌شوند؛ بنابراین نظریه برآمده از چنین فرایندی محصول رویکرد استقرایی است که از مطالعه یک پدیده به دست آمده است. در واقع در نظریه داده‌بنیاد، به جای آنکه پژوهشگر از همان ابتدای پژوهش با در اختیار داشتن یک نظریه به دنبال تأیید آن باشد، اجازه می‌دهد تا نظریه حاکم بر رفتار پدیده مورد بررسی، در حین گردآوری و تحلیل داده‌ها، خود از درون داده‌ها نمایان شود (اشتراوس و کوربین^۱، ۱۹۹۸: ۱۹۲)؛ بنابراین با توجه به ویژگی‌های نظریه داده‌بنیاد و اینکه ارائه الگوی طبیعت‌گردی با ساختار این روش همخوانی دارد، برای پژوهش از این رویکرد استفاده شده است.

توصیف جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه

جامعه آماری شامل کارشناسان و تورگردانان طبیعت‌گردی در سراسر کشور ایران هستند که دارای تجربه و تخصص در زمینه طبیعت‌گردی هستند. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری نظری استفاده شده است، زیرا پژوهشگر موارد را براساس بینشی که به او می‌دهد، انتخاب می‌کند (نیومن، ۱۳۹۳: ۴۰۰).

مناطق طبیعی و مهاجرت معکوس جمعیت ارتباط دارد.

در پژوهش صورت گرفته توسط ترابی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان «تجربه زیسته فقرا روستاهای منتخب شرق استان سمنان برای مشارکت در فعالیت‌های مرتبط با طبیعت‌گردی» انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فقرا در واکنش به نگرانی‌های طبیعت‌گردی، از راه‌کارهای تلاش برای مشارکت در مشاغل رسمی، تلاش برای مشارکت در فعالیت‌های غیررسمی و تلاش برای یادگیری و افزایش مهارت‌ها استفاده کرده‌اند. حمایت‌ها و ظرفیت‌های طبیعت‌گردی منطقه، تسهیل‌کننده و طبیعت‌گردی ناپایدار بازدارنده این راه‌کارها بودند.

یافته‌های پژوهش آقایان صفارحیدری و همکاران (۱۳۹۸) نشان می‌دهد که اثرات تخریبی گردشگری به نوع تلقی و نگاه گردشگران به طبیعت بستگی دارد؛ به طوری که هم‌اکنون به علت نگاه تکنیکی، اقتصادی و سوداگرانه انسان به صنعت طبیعت‌گردی، ارتباط عمیق میان انسان و طبیعت با بحران مواجه شده است.

پژوهشی با عنوان «ارزیابی و تحلیل وضعیت صنعت طبیعت‌گردی پارک‌های شهری مشهد و ارائه برنامه راهبردی» توسط جهانگیر و فکور (۱۳۹۸) انجام شده است و نتایج نشان می‌دهد که نقاط قوت و فرصت‌ها از نقاط ضعف و تهدیدها بیشتر است؛ به طوری که پارک‌ها از توان بالایی در جهت گسترش طبیعت‌گردی برخوردارند. با در نظر گرفتن برد اکولوژیک آن‌ها، می‌توان با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح، جذب طبیعت‌گرد و رضایت‌مندی گردشگران را بیش از پیش فراهم کرد.

با بررسی پیشینه تحقیقات صورت گرفته، مشخص شد که با توجه به ظرفیت بالای جاذبه‌ها و منابع طبیعت‌گردی ایران، ضرورت دارد که زیرساخت‌ها و امکانات متناسب با این پتانسیل توسعه یابد؛ بنابراین

1 -Strauss& Corbin

پژوهش از استان‌های مختلف کشور هستند که از دانش، تجربه و مسئولیت‌اجرائی در زمینه طبیعت‌گردی برخوردار هستند و از سوی افراد صاحب‌نظر به‌منظور شرکت در این پژوهش معرفی شده‌اند.

شایان ذکر است که نمونه‌گیری نظری تا رسیدن مقوله‌ها به اشباع نظری ادامه می‌یابد. در اشباع نظری، داده‌های جدیدی در ارتباط با مقوله کسب نمی‌شود و روابط بین مقوله‌ها برقرار و تأیید شده‌است (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۸). در این پژوهش داده‌ها در مصاحبه شماره ۱۶ به اشباع رسید. مشارکت‌کنندگان در این

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	جنسیت	سن (سال)	رتبه علمی	تخصص	محل انجام مصاحبه
۱	مرد	۴۲	دکتر	بازاریابی (فعال در گردشگری)	کرمانشاه
۲	مرد	۳۲	ارشد	گردشگری	یزد
۳	مرد	۴۵	استادیار	محیط‌زیست	یزد
۴	مرد	۵۵	دانشیار	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	تهران
۵	مرد	۵۶	دانشیار	جهانگردی دانشگاه علامه طباطبایی	تهران
۶	زن	۴۶	استادیار	مدیریت گردشگری دانشگاه علامه طباطبایی	تهران
۷	زن	۴۲	ارشد	اکوتوریسم	تهران
۸	مرد	۵۴	ارشد	برنامه‌ریزی گردشگری	همدان
۹	مرد	۴۳	ارشد	برنامه‌ریزی گردشگری	تهران
۱۰	زن	۴۴	استادیار	توریسم	مازندران
۱۱	مرد	۵۲	ارشد	اکوتوریسم	آذربایجان غربی
۱۲	مرد	۵۰	ارشد	مدیریت جهانگردی	اردبیل
۱۳	مرد	۴۰	ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	چهارمحال بختیاری
۱۴	مرد	۳۹	ارشد	طبیعت‌گردی	کرمان
۱۵	مرد	۴۴	ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی	گرگان
۱۶	مرد	۵۲	دانشیار	محیط‌زیست-دانشگاه تهران	تهران

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۹)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در روش نظریه داده‌بنیاد، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده می‌شود. کدگذاری باز: فرایندی تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها کشف می‌شود (مانوژ و پولن^۱، ۲۰۱۲: ۷۴۹). در این فرایند ویژگی‌های کلی پدیده مورد مطالعه و ابعاد و

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۱ مشخص شد که از بین ۱۶ نفر نمونه مورد مطالعه، ۷ نفر از آنان دارای مدرک تحصیلی دکتر (۳ نفر دارای رتبه علمی دانشیار، ۴ نفر استادیار) و ۹ نفر کارشناسی ارشد و از اعضای هیئت علمی دانشکده‌های گردشگری بوده که متخصص در زمینه طبیعت‌گردی هستند؛ بنابراین همگی آنان از دانش و تجربه لازم در زمینه موضوع مورد مطالعه برخوردارند.

1 - Manuj, . Pohlen

مستخرج زیاد است، لازم است که با در نظر گرفتن مشابهت مفهومی و معنایی، با تلفیق هر دسته از آن‌ها یک مقوله فرعی ایجاد شود. نام‌گذاری مقوله‌ها نیز براساس اشتراک معنایی کدهای باز و درک محقق از موضوع صورت می‌گیرد. در جدول زیر یک نمونه از مصاحبه انجام شده و نحوه تعیین کدهای باز (مفهومی) از متن مصاحبه مربوط به پرسش ششم ارائه شده است.

پرسش ششم: پیامدهای توسعه طبیعت‌گردی ایران کدامند؟

متغیرهای مربوط به پدیده شناسایی، نام‌گذاری و طبقه‌بندی می‌شوند. در این مرحله همه نکات کلیدی مصاحبه‌ها استخراج شده‌اند و به هر یک عنوانی اختصاص یافته است؛ به طوری که گویای محتوای بیان شده باشد و خواننده با مشاهده آن به مفهوم جملات پی ببرد. در مرحله بعد، به علت فراوانی کدهای اولیه براساس محتوای مفهومی و با ترکیب آن‌ها، کدهای ثانویه ایجاد شده‌اند. همچنین در این مرحله چند کد ثانویه تبدیل به یک کد مفهومی شده است. نتیجه کدگذاری باز، کدهای مفهومی، مقوله‌ها و ابعاد پژوهش است. با توجه به اینکه فراوانی کدهای باز

جدول ۲. پاسخ مصاحبه‌شوندگان

کد مصاحبه	پاسخ مصاحبه‌شونده	کدهای شناسایی شده
مصاحبه اول	نباید مراجعه گردشگر موجب تخریب منطقه و ارزش‌های منطقه شود؛ توسعه طبیعت‌گردی موجب اشتغال‌زایی است؛ ایجاد امکانات مانند جاده، رستوران، هتل و صنایع دستی در گسترش آن نقش دارد.	تخریب مناطق، تضعیف فرهنگی، اشتغال، ایجاد امکانات رفاهی
مصاحبه دوم	صنعتی پاک است و آلودگی کم می‌شود؛ با ایجاد زیرساخت درآمدان زیاده‌تر می‌شود؛ باعث تبادل فرهنگی می‌شود؛ موجب تغییر روحیه مردم محلی می‌شود.	کاهش آلودگی - درآمد زایی - تبادل فرهنگی؛ تغییر روحیه مردم
مصاحبه سوم	اشتغال پایدار، درآمد ارزی از ویژگی‌های طبیعت‌گردی است؛ آلودگی را کاهش می‌دهد؛ باعث توزیع ثروت در بخش‌های مختلف جامعه می‌شود؛ توزیع عادلانه ثروت از جمله پیامدهای آن است.	اشتغال پایدار؛ ارزآوری؛ کاهش آلودگی؛ توزیع ثروت
مصاحبه چهارم	زمینه‌سازی جذب سرمایه و سودآوری؛ ابزاری برای توسعه مقصد گردشگری است؛ کمک به حل مسائل؛ کاهش فقر؛ کاهش نابرابری درآمد	سودآوری؛ توسعه مناطق؛ حل مشکلات مناطق؛ کاهش فقر
مصاحبه پنجم	باعث افزایش درآمد سرانه می‌شود؛ موجب حفظ محیط‌زیست می‌شود؛ بر روابط بین فرهنگی تأثیر دارد؛ شکل‌گیری خرده‌فرهنگ از ویژگی‌های آن است؛ ایجاد درآمد برای جوامع محلی	افزایش سرانه درآمد؛ حفظ منابع؛ روابط بین فرهنگی؛ شکل‌گیری خرده‌فرهنگ؛ درآمدزایی مناطق
مصاحبه هفتم	اشتغال و کارآفرینی؛ ایجاد تعادل بین اهداف توسعه و رفاه مردم؛ ایجاد عدالت اجتماعی؛ موجب شاداب شدن مردم می‌شود؛ افزایش رقابت از پیامدهای آن است	اشتغال آفرین؛ حفظ تعادل بین توسعه و رفاه؛ عدالت اجتماعی؛ نشاط آفرین؛ افزایش حس رقابت‌پذیری
مصاحبه هشتم	با ایجاد زیرساخت‌ها، به استفاده از انرژی پاک کمک می‌کند؛ اشتغال و توزیع سفر؛ بهره‌مندی جوامع محلی، از مزایای طبیعت‌گردی است؛ موجب آشنایی گردشگران با فرهنگ‌های بومی می‌شود؛ به حفظ پوشش گیاهی و جانوری کمک می‌کند.	استفاده از انرژی‌های جایگزین؛ حل مشکل اشتغال؛ توسعه مناطق محلی؛ آشنایی با فرهنگ‌های مختلف؛ حفظ پوشش گیاهی و جانوری

مصاحبه نهم	عواقب منفی مانند تخریب محیط‌زیست	تخریب محیط‌زیست
مصاحبه دهم	طبیعت‌گردی دارای آثاری مانند اقتصاد، فرهنگی اجتماعی، زیست‌محیطی، توسعه نیروی انسانی است.	رونق اقتصادی؛ توسعه اجتماعی؛ حفظ محیط‌زیست؛ توسعه نیروی انسانی
مصاحبه یازدهم	موجب ایجاد اشتغال پایدار می‌شود؛ رفاه اقتصادی و اجتماعی در پی دارد؛ با توسعه طبیعت‌گردی و آگاهی جوامع از مزایای آن، حفاظت از منابع طبیعی توسط جوامع بیشتر خواهد شد.	ایجاد شغل؛ افزایش رفاه عمومی؛ افزایش رفاه اقتصادی؛ حفاظت از منابع طبیعی
مصاحبه دوازدهم	حفظ آثار و فرهنگ جوامع اهمیت زیادی دارد؛ در صورت عدم رعایت، هزینه مرمت و نگهداری بیشتر از درآمد گردشگری است؛ موجب بازتولید فرهنگ بومی خواهد شد؛ توسعه فرهنگ از نتایج مثبت و تخریب فرهنگ بومی از نتایج منفی آن است.	حفظ آثار؛ حفظ فرهنگ‌ها؛ تخریب منابع؛ توسعه فرهنگ؛ تخریب فرهنگ بومی
مصاحبه سیزدهم	نقاط دیدنی دچار آلودگی خواهند شد و از بین خواهند رفت؛ باعث حفظ منابع گردشگری خواهد شد؛ حفظ فرهنگ اصیل ایران و پیوندهای قومی را به دنبال دارد.	آلودگی مناطق جذاب؛ حفاظت از منابع؛ حفاظت از فرهنگ‌ها؛ پیوندهای قومی
مصاحبه پانزدهم	موجب تخریب منابع می‌شود؛ اشتغال‌زایی خواهد داشت؛ ایجاد اقامتگاه‌ها و درآمدزایی از نتایج مثبت آن است؛ تخریب و از بین بردن منابع از نگرانی‌های آن است؛ فرهنگ‌پذیری از مؤلفه‌های مهم است.	تخریب طبیعت؛ ایجاد شغل؛ ایجاد امکانات؛ ایجاد درآمد؛ تخریب طبیعت
مصاحبه شانزدهم	باعث آلودگی محیطی می‌شود؛ ایجاد توسعه و رفاه اجتماعی را به دنبال دارد؛ موجب شکل‌گیری خرده‌فرهنگ می‌شود.	آلودگی محیطی؛ توسعه رفاهی؛ توسعه فرهنگی

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۹)

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌های به‌عمل‌آمده به طیف وسیعی از عوامل در پاسخ به پرسش ششم اشاره کرده‌اند. نتایج جمع‌بندی و تعیین مقوله حاصل از کدهای (مفاهیم) شناسایی‌شده در جدول ۳ ارائه شده‌است.

جدول ۳. مقوله‌های اصلی شناسایی‌شده در رابطه با پرسش ششم

کد (مفاهیم شناسایی‌شده)	مقوله اصلی	م = شماره مصاحبه	فراوانی
تبادل فرهنگی؛ روابط بین فرهنگی؛ شکل‌گیری خرده‌فرهنگ؛ آشنایی با فرهنگ‌های مختلف؛ توسعه نیروی انسانی؛ حفظ فرهنگ‌ها؛ توسعه فرهنگ؛ تغییر روحیه مردم؛ توسعه مناطق؛ عدالت اجتماعی؛ نشاط‌آفرین؛ توسعه مناطق محلی	توسعه اجتماعی-فرهنگی	۲م-۵م-۸م-۱۰م ۱۲م-۱۳م-۳م-۴م ۱۱م-۱۶م	۱۰
ایجاد امکانات رفاهی؛ درآمدزایی؛ ارزآوری؛ سودآوری؛ افزایش سرانه درآمد؛ رونق اقتصادی؛ ایجاد درآمد؛ کاهش فقر؛ درآمدزایی؛ توزیع ثروت	توسعه اقتصادی	۱م-۲م-۳م-۴م ۵م-۱۰م-۱۵م	۷
تخریب مناطق؛ آلودگی زیست‌محیطی؛ تخریب محیط‌زیست؛ هدررفت منابع؛ آلودگی مناطق؛ تخریب طبیعت	آسیب‌رسانی منابع طبیعی	۱م-۹م-۱۲م ۱۳م-۱۵م-۱۶م	۶

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۹)

مرکز فرایندی که در حال بررسی آن است (به‌عنوان پدیدهٔ مرکزی) در مرکز پارادایم قرار می‌دهد و سایر مقوله‌ها بر محور آن ایجاد می‌شوند. در این پژوهش مؤلفهٔ توسعهٔ طبیعت‌گردی ایران به‌عنوان مقولهٔ محوری مشخص شده‌است. سپس دیگر مقوله‌ها (مفاهیم) از جمله راهبردها، شرایط علی، عوامل مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای و پیامدها را به آن ربط می‌دهد.

در این مرحله از کدگذاری برای تعیین مدل توسعهٔ طبیعت‌گردی ایران، کدهای بازتولیدشده براساس اشتراکات محتوایی به تعداد ۱۹ مقوله دسته‌بندی شده‌اند.

با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول ۲، مشخص شد که در پاسخ به پرسش مربوط به پیامدهای توسعهٔ طبیعت‌گردی ایران، مقوله‌های توسعهٔ اجتماعی-فرهنگی و توسعهٔ اقتصادی و تخریب منابع طبیعی به‌عنوان پیامدهای توسعهٔ طبیعت‌گردی ایران شناسایی شدند.

کدگذاری محوری: کدگذاری محوری فرایند ربطدهی مقوله به زیرمقوله‌ها و پیوندادن مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد است. هنگامی که کدها انباشته شدند و مقوله‌های فرعی مشخص شدند، شروع به دریافت روابط بین آن‌ها می‌شود. در این مرحله پژوهشگر یک مقوله مرحلهٔ کدگذاری باز را انتخاب کرده و آن را در

جدول ۴. فرایند تبدیل کدهای باز، مقوله‌های فرعی و اصلی تحقیق

مقولهٔ اصلی	مقوله‌های فرعی	مقولهٔ اصلی	مقوله‌های فرعی
فرهنگی	ترویج فرهنگ طبیعت‌گردی	شرایط علی	وجود جاذبه‌های طبیعت‌گردی
	بهره‌برداری متوازن از مناطق طبیعت‌گردی		گسترش تقاضای طبیعت‌گردی
	مدیریت یکپارچهٔ بازاریابی طبیعت‌گردی		تنوع فرهنگی
	کارآمدسازی مدیریت طبیعت‌گردی		تنوع اقلیمی
	توسعهٔ زیرساخت‌های طبیعت‌گردی	عوامل مداخله‌گر	سرمایه‌گذاری دولتی و بخش خصوصی
			ایمنی و امنیت مناطق طبیعی
			پشتیبانی حاکمیت از طبیعت‌گردی
متنوع‌سازی فعالیت‌های طبیعت‌گردی با تمرکز بر ویژگی‌های محیطی	تبلیغات منفی خارجی		
توسعهٔ اجتماعی-فرهنگی	عوامل زمینه‌ای		مشارکت ذی‌نفعان گردشگری
			حفظ و نگهداری منابع طبیعی
			آموزش و پژوهش ویژهٔ طبیعت‌گردی
توسعهٔ اقتصادی		توسعهٔ طبیعت‌گردی	بهره‌وری اقتصادی طبیعت‌گردی
			توسعهٔ متوازن مناطق شهری و روستایی
			توسعهٔ پایدار طبیعت‌گردی
آسیب‌رسانی به منابع طبیعی			

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۹)

روایی و پایایی

در این پژوهش برای بررسی روایی، یافته‌های پژوهش به مشارکت‌کنندگان و استادان راهنما ارائه شد. پس از مطالعه و بازبینی، مواردی به‌منظور اصلاح یا تغییر نظریه نهایی بیان شده‌است. برای پایایی تحقیق نیز از طریق بیان فرایند مطالعه و ارائه داده‌های خام، تحلیل‌شده، کدها و مقوله‌ها به استادان راهنما و مشاور پس از اعمال نظر آن‌ها درستی همه گام‌های تحقیق مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

با تحلیل داده‌ها براساس روش نظریه داده‌بنیاد، به‌ویژه الگوی سیستماتیک اشتراوس و کوربین، مدل نهایی پژوهش ارائه شده‌است.

اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول ۳، حاصل کدگذاری باز و محوری مربوط به اطلاعاتی است که از مشارکت‌کنندگان در این پژوهش جمع‌آوری شده‌است. با توجه به این جدول براساس کدگذاری باز تعداد ۱۹ مقوله فرعی در قالب مقوله‌های اصلی پژوهش استخراج شده‌است. براساس موضوع مورد مطالعه، توسعه طبیعت‌گردی به‌عنوان مقوله محوری انتخاب شده‌است و با ایجاد یک شبکه ارتباطی با دیگر مقوله‌های اصلی مدل پژوهشی شکل خواهد گرفت.

کدگذاری انتخابی: کدگذاری انتخابی فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌ها است (لی^۱، ۲۰۰۱: ۸۴). تجزیه و تحلیل نهایی به‌منظور ایجاد نظریه و ترسیم تحقیق که مهم‌ترین گام در این مرحله است، صورت می‌گیرد؛ بنابراین در این مرحله از کدگذاری پژوهشگر یک نظریه از روابط فیما بین مقوله‌های موجود در مدل کدگذاری محوری را به نگارش درمی‌آورد. در یک سطح اصلی، این نظریه شرحی انتزاعی برای فرایندی که در پژوهش مطالعه می‌شود، ارائه می‌دهد. فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود بخشی نظریه در کدگذاری انتخابی، از طریق تکنیک‌هایی نظیر نگارش خط داستان که مفاهیم را به هم متصل می‌کند و فرایند دسته‌بندی از طریق یادداشت‌های شخصی در خصوص ایده‌های نظری انجام (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۸: ۱۹۷) و چارچوب مدل پارادایم به‌صورت روایت یا ترسیم نظریه نهایی نشان داده می‌شود (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۴). به‌طور خلاصه، رویه تحلیل داده‌ها به خلق الگوی توسعه طبیعت‌گردی ایران منجر شده‌است.

شکل ۱. الگوی توسعه طبیعت‌گردی ایران

(منبع: نویسندگان، ۱۳۹۹)

بحث و نتیجه‌گیری

طبیعت‌گردی در ایران به علت دارا بودن شرایط اقلیمی و طبیعی کم‌نظیر و مناطق بسیار جذاب طبیعی، از ظرفیت بالایی برای رشد و توسعه برخوردار است. با توجه به اینکه پژوهش‌های انجام‌شده درباره توسعه طبیعت‌گردی ایران به صورت بخشی به موضوع پرداخته‌اند و مدل جامعی برای توسعه طبیعت‌گردی

ایران ارائه نشده‌است، این پژوهش با هدف تعیین الگوی توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران و با روش نظریه داده‌بنیاد صورت گرفته‌است. برای تحلیل داده‌ها از کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شده‌است. پس از تعیین مقوله‌ها و تشکیل یک شبکه ارتباطی و محوری بین آن‌ها، «توسعه طبیعت‌گردی ایران» به عنوان مقوله اصلی انتخاب و سایر مقوله‌ها به آن

معرفی شده‌اند که دارای اثرات تسهیل‌کننده یا محدودکننده‌ای بر راهبردهای توسعه طبیعت‌گردی ایران هستند.

«راهبردها» در این الگو شامل کنش‌ها یا برهم‌کنش‌های خاصی هستند که منتج از پدیده محوری، یعنی توسعه طبیعت‌گردی هستند. ارائه راهبردهای مناسب، به جهت توسعه طبیعت‌گردی کشور با توجه به شرایط و ویژگی‌های زیست‌محیطی و جاذبه‌های طبیعی، دارای اهمیت فراوانی است. در الگوی ارائه‌شده توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران، مقوله‌های راهبردی عبارت‌اند از: ترویج فرهنگ طبیعت‌گردی، بهره‌برداری متوازن از مناطق طبیعت‌گردی، مدیریت یکپارچه بازاریابی طبیعت‌گردی، کارآمدسازی مدیریت طبیعت‌گردی، توسعه زیرساخت‌های طبیعت‌گردی و متنوع‌سازی فعالیت‌های طبیعت‌گردی با تمرکز بر ویژگی‌های محیطی. مقوله‌های راهبردی ارائه‌شده در این مطالعه را می‌توان در پژوهش شاطریان و همکاران (۱۳۹۵) نیز درک کرد.

با در نظر گرفتن همه این مقوله‌ها، «پیامدها» منتج از فرایند صورت‌گرفته و متأثر از راهبردها هستند که به‌عنوان پیامدهای توسعه طبیعت‌گردی ایران و در قالب مقوله‌های، توسعه اجتماعی-فرهنگی، توسعه اقتصادی و تخریب منابع طبیعی قلمداد شده‌اند. با توجه به نتایج حاصل از این مطالعه، توسعه طبیعت‌گردی دارای اثرات بسیار مثبت اقتصادی و اجتماعی برای کشور خواهد بود. با این وجود نداشتن برنامه‌ریزی دقیق در گسترش بی‌رویه طبیعت‌گردی ممکن است اثرات مخربی بر محیط طبیعی داشته باشد؛ بنابراین با مدیریت صحیح و کارآمد و تصمیم‌گیری‌های دقیق، این اثرات منفی به حداقل خواهند رسید.

ارتباط داده شده‌اند. با تبیین مدل پژوهش، مشخص شد که شرایط علی بر پدیده محوری «توسعه طبیعت‌گردی» اثرگذار است. پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای و عوامل مداخله‌گر بر راهبردها اثرگذار بوده و پیامدهای توسعه طبیعت‌گردی مؤثر بر راهبردها است. «شرایط علی» در الگوی مطرح‌شده به‌معنای عوامل و شرایطی هستند که با درک درست آن‌ها بستر لازم برای دستیابی به توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران فراهم می‌شود. این شرایط شامل چهار مقوله، وجود جاذبه‌های طبیعت‌گردی، گسترش تقاضای طبیعت‌گردی، تنوع فرهنگی و تنوع اقلیمی هستند. در پژوهش‌های صورت‌گرفته توسط پناهی و نصیب‌پرست (۱۳۹۷) نیز به این مقوله‌ها اشاره شده‌است.

پدیده «توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران» مستلزم وجود مجموعه‌ای از عوامل بوده که متأثر از شرایط علی هستند. در این پژوهش، بهره‌وری اقتصادی طبیعت‌گردی، توسعه متوازن مناطق شهری و روستایی و توسعه پایدار طبیعت‌گردی به‌عنوان مقوله‌های توسعه طبیعت‌گردی ایران تعیین شده‌است.

«شرایط زمینه‌ای» همان سازوکارهای فنی هستند که زمینه لازم را برای اجرای راهبردهای توسعه طبیعت‌گردی در کشور ایران مهیا می‌کنند که شامل مقوله‌های، مشارکت ذی‌نفعان گردشگری، حفظ و نگهداری منابع طبیعی و آموزش و پژوهش ویژه طبیعت‌گردی هستند. در پژوهش امین بیدختی و همکاران (۱۳۹۳) به برخی از این عوامل اشاره شده‌است.

«شرایط مداخله‌گر» شامل عواملی هستند که بر توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران اثرگذار هستند. در این پژوهش مقوله‌های ایمنی و امنیت مناطق طبیعی، سرمایه‌گذاری دولتی و بخش خصوصی، پشتیبانی حاکمیت از طبیعت‌گردی و تبلیغات منفی خارجی، به‌عنوان شرایط مداخله‌گر توسعه طبیعت‌گردی ایران

پیشنهادها

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهادهایی کاربردی ارائه می‌شود.

- بسط و توسعه زنجیره خدمات طبیعت گردی براساس نیاز گردشگران داخلی و خارجی؛

- تعیین ظرفیت برد گردشگری مناطق طبیعت گردی به منظور بهره‌برداری متوازن و حفاظت از مناطق طبیعت گردی؛

- تبلیغات گسترده از طریق رسانه‌های مختلف، به منظور آشنایی گردشگران خارجی با ظرفیت طبیعت گردی کشور؛

- آموزش ذی‌نفعان گردشگری از طریق ایجاد واحدهای آموزشی ویژه طبیعت گردی؛

- تلاش در جهت ایجاد امنیت و ایمن‌سازی مناطق طبیعت گردی و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری.

منابع

امین بیدختی، علی اکبر؛ جعفری، سکینه؛ فرهادی، وحیدرضا. (۱۳۹۳). رابطه تعلق اجتماعی و مشارکت اجتماعی با توسعه گردشگری، پایدار: نقش میانجی اثرات ادراک شده، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبائی، سال هشتم، شماره ۲۶، صص ۲۳-۱.

https://tms.atu.ac.ir/article_1343_47d271b97bcfdec8c147407e54696864.pdf

براری، معصومه؛ فیروزمند، مازال؛ هاشم‌پور، فهیمه. (۱۳۹۵). بررسی تحلیل اثرات اقتصادی گردشگری شهری از دیدگاه شهروندان، مجله علوم جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، دوره دوازدهم، شماره ۲۴، صص ۴۰-۵۵.

http://geographic.sinaweb.net/article_528056.html

پناهی، حسین؛ نصیب پرست، سیما. (۱۳۹۷). عوامل تعیین کننده توسعه گردشگری در کشورهای در حال توسعه: رویکرد اقتصاد سنجی بیزی، نشریه جغرافیایی فضای گردشگری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، دوه هفتم، شماره، ۲۶، ۴۳-۵۸.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=359057>

پویا، عابدین؛ ایراندوست، منصور؛ سلطان‌پناه، هیرش؛ شافعی، رضا. (۱۳۹۸). طراحی مدل بازاریابی مبتنی بر تجربه مشتری در طبیعت گردی استان کردستان، فصلنامه علمی-پژوهشی گردشگری و توسعه، انجمن علمی گردشگری ایران، سال هشتم، شماره ۳، صص ۴۵-۶۹.

http://www.itsairanj.ir/article_96155.html

ترابی، ذبیح الله؛ رضوانی، محمد رضا؛ بدری، سیدعلی. (۱۳۹۹). تجربه زیسته فقرا روستاهای منتخب شرق استان سمنان برای مشارکت در فعالیت های مرتبط با طبیعت گردی، فصلنامه پژوهش های روستایی، دانشگاه تهران، دوره یازدهم، شماره ۳.

https://jrur.ut.ac.ir/?_action=article&au

تقوی، مهدی؛ صفایی، پویان؛ کرد، عادل. (۱۳۹۷). بررسی اثرات رشد گردشگری بر تولید ناخالص داخلی، فصلنامه اقتصاد کاربردی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، دوره هشتم، شماره ۲۷، صص ۵۸-۵۰.

http://jae.srbiau.ac.ir/article_14062.html

جهانگیر، محمد حسین؛ فکور، محمد حسین. (۱۳۹۸). ارزیابی و تحلیل وضعیت صنعت طبیعت گردی پارک‌های شهری (مطالعه موردی پارک خورشید مشهد)، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، دوره بیست و یک، شماره ۱۲، صص ۱۹۶-۱۸۱.

<http://jest.srbiau.ac.ir/article15252.html>

دانیایی فرد، حسن، الوانی؛ سیدمهدی؛ آذر، عادل. (۱۳۹۰). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، تهران موسسه نشر صفار، چاپ چهارم.

<https://www.gisoom.com/book/1740987>

رضایی، مهدیه؛ شبیری، سید محمد. (۱۳۹۶). تأثیر کاربرد شبکه‌های اجتماعی بر ارتقای رفتار گردشگری حامی محیط‌زیست، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دانشگاه مازندران، سال ششم، شماره ۱۲، صص ۵۳-۲۵.

http://tourismjournals.umz.ac.ir/article_1527.html

رضوانی، محمدرضا؛ جمشیدی، معصومه. (۱۳۹۸). بازسازی معنایی مهم‌ترین مسائل ساکنان مناطق هم‌جوار سایت‌های اسکان طبیعت‌گردی نوری، فصلنامه علمی-پژوهشی گردشگری و توسعه، انجمن علمی گردشگری ایران، سال هشتم، شماره ۳، صص ۸۹-۷۰.

نکویی نائینی، سید علی، قنبری، یوسف؛ برقی، حمید. (۱۳۹۵). سنجش پایداری نظام‌های بهره‌برداری موجود در بخش کشاورزی استان اصفهان، نشریه جغرافیا و پایداری محیط، دانشگاه رازی، دوره ششم شماره ۲۰، صص ۵۳-۳۹.

https://ges.razi.ac.ir/article_630.html

نیومن، ویلیام لارنس. (۱۳۹۳). شیوه‌های پژوهش اجتماعی، رویکردهای کیفی و کمی، ترجمه حسن دانایی‌فرد و حسین کاظمی، جلد اول. تهران: مؤسسه کتاب مهربان، چاپ سوم.

<https://www.gisoom.com/book/11266293>

وارثی، حمیدرضا؛ تقوایی، مسعود؛ شاهبوندی، احمد. (۱۳۹۰). تحلیلی بر وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در شهر اصفهان (با تاکید بر هتل‌ها)، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دانشگاه اصفهان، دوره بیست و دوم، شماره ۴، صص ۱۱۲-۹۱.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=>

یوسفی‌شهر، هانیه؛ باقری، کریم؛ حسین‌زاده دلیر، کریم. (۱۳۹۱). ارزیابی زیرساخت‌های گردشگری با تأکید بر محورهای تاریخی، فصلنامه فضای گردشگری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، سال سوم، شماره ۱۲، صص ۴۳-۲۵.

<https://www.sid.ir/fa/journal/JournalListPaper.aspx?ID=53678>

Alamäki, Ari, Pesonen, Juho, Dirin, Amir (2019) Triggering effects of mobile video marketing in nature tourism: Media richness perspective, Information Processing & Management, Volume 56, Issue 3, Pages 756-770.

<https://doi.org/10.1016/j.ipm.2019.01.003>

Baric, D. Anic, P. Bedoya, A.M. (2016). Segmenting protected area visitors by activities: a case study in Paklenica National Park, Croatia, European Journal of Tourism Research, Vol. 13, pp. 103-121.

<https://ejtr.vumk.eu/index.php/about/article/view/234>

BENDER, N. A., CROSBIE, K., & LYNCH, H. J. (2016). PATTERNS OF TOURISM IN THE ANTARCTIC PENINSULA REGION: A 20-YEAR ANALYSIS. ANTARCTIC SCIENCE, 28(03), 194-203.

<https://doi.org/10.1017/S0954102016000031>

Bowers, J. (2016). Developing sustainable tourism through ecomuseology: A case study in the

<https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789/111735>

ساتن، دبلیو فلیپ. (۱۳۹۳). درآمدی بر جامعه‌شناسی محیط زیست، ترجمه صادق صالحی. تهران: انتشارات سمت.

<https://www.gisoom.com/book/11451379/>

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری. (۱۳۹۵).

chtn.ir/news/1395021431

سرخوشسرا، علی؛ نصرالهی، خدیجه؛ آذربایجانی، کریم. (۱۳۹۷). تحلیل و بازبینی ارتباط درآمدها و مخارج بخش گردشگری با رشد اقتصادی، فصلنامه علمی-پژوهشی گردشگری و توسعه، انجمن علمی گردشگری ایران، سال هفتم، شماره ۳، صص ۲۴-۱.

http://www.itsairanj.ir/article_81138.html

سلیمانی‌مقدم، محمد؛ اسلامی، قاسم. (۱۳۹۰). نقش زیرساخت‌های اقامتی در فعالیت‌های گردشگری شهر رشت، نشریه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، دوره ششم، شماره ۱۷، صص ۱۱۵-۱۰۵.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_519123.html

شاطریان، محسن؛ غلامی، یوسف؛ میرمحمدی، محمد. (۱۳۹۵). ارزیابی شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر کاشان)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، شماره ۴۶، صص ۲۱۴-۱۹۵.

https://jgs.khu.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-133-1&slc_lang=fa&sid=1

صفر حیدری، حجت، سعید. (۱۳۹۸). تاملی پدیدارشناسی درباره نسبت طبیعت‌گردی و تخریب محیط زیست: با تأکید بر اندیشه‌های فلسف‌هاپدگر، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دانشگاه مازندران، شماره بیست و هشت، صص ۳۲-۸.

http://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_2266.html

موحد، علی؛ کهزادی، سالار؛ عابدین‌زاده، فریماه. (۱۳۹۳). راهبردهای توسعه اکوتوریسم استان کردستان با استفاده از مدل سوات و کیو.اس.بی.ام، نشریه تحقیقاتی کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، سال چهاردهم، شماره ۳۲، صص ۲۰۴-۱۸۱.

http://ensani.ir/file/download/article/2014082610342_2-9495-221

- Lellotery YH.Mahulete , Seipalla, B. (2020).THE COMMUNITIES ROLES WITHIN DEVELOPMENT OF NATURE TOURISM OBJECT LAKE NINIFALA ON PILIANA VILLAGE, ON CENTRAL MALUKU REGENCY. JURNAL HUTAN PULAU-PULAU KECIL, 4(1), 52-63.
<https://doi.org/10.30598/jhppk.2020.4.1.52>
- Libo Yan, (2018) "Origins of nature tourism in imperial China", Journal of Tourism Futures, Vol. 4 Issue: 3, pp.265-274.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JTF-04-2018-0016/full/html>
- Manuj, I., Pohlen, T., (2012). A reviewer's guide to the grounded theory methodology in logistics and supply chain management research. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, Pp 784-803.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/09600031211269758/full/html>
- Margaryan, L., 2018. Nature as a commercial setting: the case of nature-based tourism providers in Sweden. Curr. Issues Tour. 21, 1,893–1,911.
<https://doi.org/10.1080/13683500.2016.1232378>.
- Marion, J. L., Leung, Y. F., Eagleston, H., & Burroughs, K. (2016). A review and synthesis of recreation ecology research findings on visitor impacts to wilderness and protected natural areas. Journal of Forestry, 114(3), 352–362 .
<https://www.researchgate.net/publication/303730527>
- Min Gon Chung, Thomas Dietz, Jianguo Liu(2018)Global relationships between biodiversity and nature-based tourism in protected areas. Ecosystem Services, Elsevier, vol. 34(PA), pages 11-23.
[DOI: 10.1016/j.ecoser.2018.09.004](https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2018.09.004)
- Munoz, Vera Hausner, Greg Brown, Claire Rungeb, Per Fauchalde (2019). Identifying spatial overlap in the values of locals, domestic- and international tourists to protected areas .Tourism Management,vol71,pp 59–271.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517718301705>
- Ogechi, Adeola. Olaniyi, Evans . (2019) ICT, infrastructure, and tourism development in Africa, Tourism Economics.vol 26,pp 1–18.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1471789518301705>
- rupununi region of Guyana. Journal of Sustainable Tourism, 24(5), 758–782.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09669582.2015.1085867>
- Bressolles, G., & Lang, G. (2019). KPIs for performance measurement of e-fulfillment systems in multi-channel retailing: An 12 exploratory study. International Journal of Retail and Distribution Management. <https://doi.org/10.1108/IJRDM-10-2017-0259>
- Campbell. Marnie L. Kinslow. Amber (2016) Human health impacts from litter on beaches and associated perceptions: A case study of ‘clean’ Tasmanian beaches. Ocean & Coastal Management VOL126: PP 22-30.
[DOI: 10.1016/j.ocecoaman.2016.04.002](https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2016.04.002)
- Dabeedool, Y. J. Dindoyal, V. Allam, Z. Jones, D. S .(2019). Smart Tourism as a Pillar for Sustainable Urban Development: An Alternate Smart City Strategy from Mauritius, Smart Cities, 2(2019): 153–162, retrieved from.
<https://doi.org/10.3390/smartcities2020011>.
- Dubea, K. Nhamob, G.(2020). Evidence and impact of climate change on South African national parks. Potential implications for tourism in the Kruger National Park, Environmental Development, vol 33,pp1-33.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211464519300363>.
- Erkki, Mäntymaa.Liisa, Tyrväinen.Artila, Juutinen.Mikko, Kurttila.(2019).Importance of forest landscape quality for companies operating in nature tourism areas, Contents lists available at ScienceDirect Land Use Policy .
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837718315898>
- Heidegger, M.(1977). The Question Concerning Technology and Other Essays, Trans. By William Lovitt. New York. Harper & Row Publisher.
https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP566/%CE%A4the_Question_Concerning_Technology_and_Other_Essays.pdf
- Lee, J. (2001). A grounded theory: integration and internalization in ERP adoption and use.
<https://digitalcommons.unl.edu/dissertations/AAI3016318/>

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669582.2019.1615496>

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory.

<https://us.sagepub.com/en-us/nam/basics-of-qualitative-research/book235578>

Tang, Z. (2015). An integrated approach to evaluating the coupling coordination between

tourism and the environment. *Tourism Manage.* 46, 11–19.

DOI: [10.1016/j.tourman.2014.06.001](https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.06.001)

Valeriani, Devi, Susi Wardhani, Rulyanti, Yuliana Dalimunthe, Desy, Hartini, Fitra, Reeve, David. (2020). Infrastructure Readiness to Support Sustainable Tourism Destinations in Bangka Belitung Islands, *International Journal of Applied Sciences in Tourism and Events* ISSN: 2580-5592, Vol 4, No 1, 2020, pp 12-24.

<https://www.researchgate.net/publication/342675325>

Zeng, Yuxi., Zhong, Linsheng. (2020). Identifying conflicts tendency between nature-based tourism development and ecological protection in China, *Ecological Indicators* Volume 109, Pp1-22.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1470160X1930785X>

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354816619827712>

Ramyar, Meysam, Asadi Amiri, Tahmineh, Momeni, Omekolsoum, Ghasemi, Mohammad Jafar, Zaheer, Zia Ur Rahman (2020) Tourists' Perspective on Ecotourism Infrastructures in Mazandaran Province of Iran, *Journal of Humanities and Social Sciences Studies (JHSS)* pp 109-118.

<https://www.researchgate.net/publication/341762886>

Rini Hidayati, Sudaryono, Djoko Wijono, Budi Prayitno. (2015). Tourism development of historical riverbanks in Jatinom Village. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 227 . 650 – 655.

Safira, T. M. Basuni, S. Kosmaryandi, N. (2020) Visitor satisfaction and performance evaluation of nature tourism in Gunung Bunder Camp, Gunung Halimun Salak National Park, West Java. *Journal article : Media Konservasi* Vol.25 No.1 pp.55-63.

<https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/20203314343>

Schild, R. (2019). Outdoor recreationists as advocates, stewards, and managers of natural resources. *Environmental Management* 63(6).

<https://link.springer.com/article/10.1007/s00267-019-01151-0>

Snyman, S.; Bricker, K.S. (2019) Living on the edge: Benefit-sharing from protected area tourism. *Journal of Sustainable Tourism* 24(10):1480-1481.